

Prevodilac i autor komentara Caner K. Dagli
S engleskog preveo Haris Dubravac
Prijevod i tumačenje Ajeta
o svjetlosti u djelu
Proučavanje Kur'ana*

UDK 28-254

Sažetak

Godine 2015. objavljen je novi prijevod i komentar Kur'ana na engleskom jeziku pod nazivom *The Study Quran: A New Translation and Commentary*. Ukupan broj stranica ovog znamenitog djela koje uključuje uvod koji prethodi prijevodu i komentaru a napisao ga je glavni urednik Seyyed Hossein Nasr, prijevod i komentar, petnaest eseja međunarodno priznatih učenjaka koji pokrivaju gotovo sve punovažne teme za prohodnost kur'anskim sadržajem, tri apendiksa, biografije komentatora, indeks i mape, iznosi više od dvije hiljade stranica. Riječ je o djelu na kojem su radili desetak godina spomenuti Nasr i uređivački odbor sastavljen od naučnika – američkih muslimana koji su svoje doktorate iz islamskih nauka stekli na vodećim američkim univerzitetima te imaju bogato iskustvo islamskoga svijeta i dobro poznaju tradicionalne islamske nauke odnosno klasični arapski jezik. U komentar su uvrštena brojna djela tradicionalnih mufesira, kako sunijskih tako i šiijjskih, dok su izostavljena djela za koja su urednici smatrali da se ne uklapaju u dugu tradiciju tumačenja Božije Riječi. Svakako, djela nemuslimanskih proučavalaca i orijentalista isključena su jednostavno zbog toga što ne prihvaćaju Kur'an kao Božiju objavu. Ovdje iz spomenutog djela donosimo prijevod i tumačenje Ajeta o svjetlosti – jedan od najpoznatijih i najčešće učenih kur'anskih ajeta, koji se tumačio metafizički, kosmološki, kosmogonički, epistemološki i psihološki pa je imao velik utjecaj u islamskoj umjetnosti i arhitekturi.

Ključne riječi: Kur'an, ajet o svjetlosti, prijevod

* Izvor: Seyyed Hossein Nasr (gl. ur.) i drugi, *The Study Quran: A New Translation and Commentary*, HarperOne, San Francisco, 2015, str. 878-80.

En-Nur, 35: God is the Light of the heavens and the earth. The parable of His Light is a niche, where-in is a lamp. The lamp is in a glass. The glass is as a shining star kindled from a blessed olive tree, neither of the East nor of the West. Its oil would well-nigh shine forth, even if no fire had touched it. Light upon light. God guides unto His Light whomsoever He will, and God sets forth parables for mankind, and God is Knower of all things.

En-Nur, 35: Bog je Svjetlost nebesa i Zemlje. Primjer Njegove Svjetlosti je udubina u kojoj je svjetiljka. Svjetiljka je u staklenici. Staklenica je kao bliješteća zvijezda rasplamsana od blagoslovljena maslinova drveta, ni s Istoka niti sa Zapada. Njegovo ulje bi gotovo zasjalo čak i kad vatra ne bi dotakla ga. Svjetlost nad svjetlošću. Bog vodi Svojoj Svjetlosti koga On hoće i Bog izlaže primjere ljudima, a Bog je Poznavalac svih stvari.

Ovo je Ajet o svjetlosti (*ājetun-nūr*), jedan od najpoznatijih i najčešće učenih ajeta iz Kur'ana po kojem je ova sura dobila ime. Svjetlost se smatra Imenom Božijim. Mnoge zasebne rasprave napisane su o Ajetu o svjetlosti, od kojih je možda najpoznatija Ebu Hamid el-Ghazalijeva *Udubina svjetlosti (Miškātul-ennūr)** koja sadrži promišljanje o simbolici ovog ajeta i metafizičko bavljenje pojmom i zbiljom svjetlosti općenito. Ovaj ajet često nalazimo ispisanog po svjetilkama koje vise u mnogim džamijama u islamskom svijetu, a dizajn nekih džamija počiva na njegovoj simbolici.

El-Kurtubi navodi da je Vjerovjesnik bio upitan: "Jesi li vidio svoga Gospodara?", a on je odgovorio: "Vidio sam Svjetlost." Ibn Kesir navodi hadis koji priziva sadržaj ovog ajeta u kojem Vjerovjesnik upućuje dovu: "O, Bože! Hvala Tebi! Ti uzdržavaš nebesa i Zemlju. Ti si Svjetlost nebesa i Zemlje i svega što je u njima." To da *Bog je Svjetlost* se tumači i u značenju da Bog vodi odnosno usmjerava zbivanja nebesa i Zemlje (et-Taberi). Većina tumača ovog ajeta ne usredsređuje svoja promišljanja na početne riječi *Bog je Svjetlost nebesa i Zemlje*, već na naredne riječi, *primjer Njegove Svjetlosti* i značenje same

svjetlosti. Obično se *primjer Njegove Svjetlosti* razumijeva kao ukazivanje na svjetlost u srcu vjernika koju je tu smjestio Bog (et-Taberi), premda neki tumače i da se odnosi na Kur'an (et-Taberi), koji se poput drugih božanskih knjiga opisuje u smislu njegove svjetlosti i blistavosti (vidjeti: 4:174; 5:15, 44, 46; 6:91; 7:157; 21:48; 22:8; 31:20; 64:8). Za ostala korištenja termina svjetlosti u Kur'anu, vidjeti: 2:17, 257; 6:1, 122; 9:32; 13:16; 14:1, 5; 28:71; 33:43; 39:22; 39:69; 42:52; 57:9, 12, 19, 28; 61:8; 65:11; 66:8.

Udubina je prijevod za riječ *miškāh*, koja se obično opisuje kao udubljenje u zidu unutar kojeg se može postaviti odnosno ovjesiti svjetiljka. Međutim, postoje i drugi koji je razumijevaju u značenju kućišta same svjetiljke, metala za koji je svjetiljka ovješena, odnosno dijela koji drži fitilj (Ibn Kesir, Er-Razi, Et-Taberi). *Svjetiljka* je prijevod za izraz *mišbāh* koji ovdje ukazuje na osvijetljeni fitilj, dok ga neki tumače baš kao svjetiljku u cjelini. Spojeno s čitanjem riječi *miškāh* kao svjetiljke odnosno dijela svjetiljke koji drži fitilj, ova bi se skupina riječi mogla čitati kao: "Primjer Njegove Svjetlosti je svjetiljka u kojoj je osvijetljeni fitilj." Onda bi se *staklenica* odnosila na komoru fitilja, dok dio *rasplamsana od blagoslovljena maslinova drveta* ukazuje na posebno maslinovo ulje koje je gorivo svjetiljke. Prema jednom čitanju, *staklenica* se razumijeva kao prozorsko okno koje pokriva udubinu (Et-Tabrisi). Neki čitaju sintaksički obrat *svjetiljke i udubine* u dvije rečenice: *Primjer Njegove Svjetlosti je udubina u kojoj je svjetiljka* (odnosno osvijetljeni fitilj). *Svjetiljka* (ili osvijetljeni fitilj) *je u staklenici*. Prema ovakvom čitanju, ovi reci zapravo znače: "Primjer Njegove Svjetlosti je kao svjetiljka u udubini", pošto je to izvor svjetlosti, kako se obično razumijeva (Er-Razi). Ističe se da dio *primjer ...je* ne ograničava poređenje samo s *udubinom* nego uključuje i sve što slijedi (Tabatabai).

Blagoslovljena maslinova drveta, ni s Istoka niti sa Zapada tumači se u smislu da je ono nebesko drvo jer bi svako zemaljsko drvo neminovno bilo istočno ili zapadno (Er-Razi), odnosno da je simboličko drvo (Et-Taberi). Prema jednom mišljenju pripisanom Ibn 'Abbāsu, to znači da je ovo drvo na visokoj planini ili otvorenoj ravnici

* Ovo djelo je prevedeno na bosanski jezik: Ebū Hāmid el-Gazālī, *Niša svjetlosti*, s arapskog preveo: Enes Karić, Mešihat Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj, Zagreb, 1995, 180 str. (Op. prev.)

tako da ga Sunce obasjava izlazeći i zalazeći (Ibn Kesir, Er-Razi, Et-Taberi). U tom smislu može značiti da je ovo drvo i s Istoka i sa Zapada zato što nije isključivo nijedno (Er-Razi). Prema ovakvim tumačenjima, s *Istoka* (*šerkijjeh*) i sa *Zapada* (*garbijjeh*) može isto tako značiti *istočno* i *zapadno*, odnosno okrenuto prema istoku i okrenuto prema zapadu, jer riječi za istok i zapad na arapskom jeziku izravno ukazuju na izlazak i zalazak Sunca. Također se može smatrati da *blagoslovljeno maslinovo drvo* simbolički ukazuje na *os svijeta*.

Slikovit prikaz načinjen prvim dijelom ovog ajeta jest o svjetlosti koja isijava iz svjetiljke čije je gorivo ulje, što sjaji kroz staklenicu koja pokriva udubinu što drži svjetiljku (istovremeno, svjetlost jednostavno isijava kroz staklenicu koja je dio kućišta svjetiljke). Ove skupine riječi, koje simboliziraju Božiju svjetlost, odnosno svjetlost u srcu vjernika, protumačene su kao opis same prirode kosmičke zbilje ili kao simboličko obrazlaganje ljudskog duhovnog ozbiljenja, odnosno kao oboje. Za neke tumače ovaj se simbol odnosi na sve vjernike: *udubina* su prsa vjernika, *svjetiljka* (osvijetljeni fitilj) jest Kur'an i vjera, a *staklenica* je srce (Et-Taberi). Za druge je ovaj ajet simbol Vjerovjesnikove zbilje: *udubina* su prsa Vjerovjesnika, *staklenica* ukazuje na njegovo srce, a *svjetiljka* se odnosi na vjeru unutar njega; *blagoslovljeno maslinovo drvo* je Ibrahim te je Bog smjestio istu svjetlost unutar Vjerovjesnika koju je stavio unutar Ibrahima (Er-Razi, Es-Sulemi). Za ostale, *udubina* označava jezik i usta, *svjetiljka* (osvijetljeni fitilj) je Kur'an, *staklenica* je srce vjernika a *drvo* je drvo Objave (Et-Tabrisi). Neki pak opisuju *udubinu* tako da se ona odnosi na tijelo čiju tamnu prirodu osvjetljava *svjetiljka* Duha, dok je *staklenica* srce koje rasvjetljava Duh (Abdurrezzak el-Kašani).

Njegovo ulje bi gotovo zasjalo čak i kad ga vatra ne bi dotakla – tumači se u smislu da je Vjerovjesnik zablizao i prije nego ga je Objava dotakla (Ibn Kesir), da je njegova svjetlost bila jasna ljudima čak i prije negoli je progovorio, odnosno da je posjedovao mudrost i prije početka svoga poziva kao vjerovjesnika (Er-Razi). Istovremeno, *ulje* se može odnositi na dokaze iz Kur'ana koji bi gotovo zasjali čak i kad se ne bi proučili

(Et-Tabrisi). Er-Razi veli da ulje maslinova drveta, kad je čisto i posmatra se izdaleka, izgleda kao da ima zrake koje dolaze od njega, a vatra to samo povećava; na isti način, srce vjernika djeluje sukladno pravoj uputi prije nego im prisprije razumijevanje, nakon čega se povećava njihovo unutarnje prosvjetljenje.

Tokom stoljeća davana su mnoga duhovna, ontološka i kosmološka tumačenja ajeta o svjetlosti. Prema Džunejdu, Bog prosvjetljuje srca meleka da Ga slave, srca vjerovjesnika da postignu istinsko znanje i da Ga obožavaju istinskim obožavanjem te srca vjernika da dostignu uputu i znanje. Dio *ni s Istoka niti sa Zapada* on tumači u značenju nepostojanja želje ni za ovim niti onim svijetom, ali u smislu bivanja odvojenim od oboje i posjedovanja želje samo za Bogom. Za njega, ulje koje bi *gotovo zasjalo* znači da svjetlost isijava iz srca na jezik kad se osoba prisjeća Boga gdje god se zatekne između istoka i zapada. On tumači *svjetlost nad svjetlošću* na način da se to odnosi na svjetlost izvjesnosti spojenu sa svjetlošću vjere (Es-Sulemi). Za Kašanija, ulje simbolizira dušu u njezinom stanju pripravnosti da primi prosvjetljenje od Duha; kad svjetlost obasja dušu (kad naiđe na svjetlost koja se nalazi tu u potencijalnom stanju), ona postaje aktuelizirana svjetlost (El-Kašani). Za neke, ulje je iskrenost, pa kako se nečija iskrenost povećava tako se povećava i svjetlost (Et-Tusteri). Ibn 'Adžibeh, poput mnogih drugih sufija, tumači ovaj ajet s gledišta ontologije i kaže da su svi elementi stvaranja vidovi Božije svjetlosti: *udubina* je kao prozor u prefinjenu riznicu iz koje zrače nebeske svjetlosti, pa je doista svaki dio stvaranja *udubina* za svjetlost koju daje Svjetlost svjetlosti – gledište koje tumači svjetlost kao unutarnju zbilju kosmosa.

Za neke šiije *udubina* simbolizira Fatimu, Vjerovjesnikovu kćer, dok *svjetiljka* predstavlja Hasana i Husejnu a *svjetlost nad svjetlošću* ukazuje na niz imama koji su bili njezino potomstvo (El-Kummi).

U izrazu *svjetlost nad svjetlošću* neki vide simbol za vjeru vjernika, a mnogi tumači prenose mišljenje pripisano Ubejj ibn Ka'bu koje opisuje pet vrsta svjetlosti koje posjeduje vjernik: govor, djela, ulazak (u kabur prilikom smrti), izlazak (iz

kabura na Danu sudnjem) i povratak (u Džennet; Et-Taberi). Za neke se *svjetlost nad svjetlošću* odnosi na vjeru i djelovanje (Et-Taberi), odnosno na svjetlost Kur'ana zajedno sa svjetlošću vjernika (Ibn Kesir).

Za Gazalija sve – udubina, staklenica, fitilj, drvo i ulje – predstavlja stupnjeve opažaja i svijesti što on opisuje kao svjetlosti, u smislu da su oni ono po čemu se stvari poznaju. *Udubina* predstavlja fizička osjetila koja pasivno primaju svjetlost; *staklenica* predstavlja imaginaciju koja se poput gline pretvorene u staklo pročišćava duhovnom stegom; svjetiljka (osvijetljeni fitilj) simbolizira moć duše da razumije značenja i ideje; *blagoslovljeno maslinovo drvo* predstavlja moć promišljanja, pri čemu svaka grana daje dvije grane od kojih svaka daje više; *ulje* koje *bi gotovo zasjalo* jest znanje i svijest koju posjeduju vjerovjesnici te veliki prijatelji Božiji (*evlija*), što se gotovo sama probudi premda zahtijeva potpalu od objave i nadahnuća od Boga. Ovi stupnjevi opažaja i svijesti su *svjetlost nad svjetlošću*.

Pojam svjetlosti postao je svetotekstualna osnova za cijeli jedan tok islamske filozofije nazvan “školom prosvjetljenja”, koja opisuje svu zbilju kao da se sastoji od različitih stupnjeva iste zbilje što je svjetlost, a koja se počinje miješati s tamom kako se udaljava od svoga blistavog Izvora, odnosno Boga, Koji se naziva Svjetlost svjetlosti (*Nūrul-ennvār*). Štaviše, simbolizam svjetlosti upotrebljava se u mnogim školama teologije, filozofije i sufizma kao najmoćniji simbol prirode Božijeg odnosa s različitim stupnjevima stvaranja dolje do ovog svijeta. Svjetlost je vidljiva po sebi te daruje vidljivost svemu ostalom. Ona tako simbolizira istinu da je Bog najočitija Zbilja Sam po Sebi te da je i Ono po čemu se sve stvari poznaju. Baš kao što se osjetilni predmeti očituju oku pomoću fizičke svjetlosti, tako se i unutarnje zbilje objelodanjaju unutarnjem oku posredstvom svjetlosti Božije. Prema Er-Razijevim riječima, može se zamisliti kako sunčeva svjetlost nestaje, ali Božija svjetlost ne bi mogla nestati a da nebesa i Zemlja ne prestanu postojati. Tajna Božije svjetlosti jest to što se ona toliko očituje u svim stvarima da je On skriven. Ibn 'Arebi je jednom napisao: “Hvala Njemu Koji je skriven onim što nije niko drugi doli On Sam.”

Ajet o svjetlosti tokom stoljeća je tumačen metafizički, kosmološki, kosmogonički, epistemološki i psihološki. Štaviše, imao je velik utjecaj u islamskim umjetnostima od pjesništva preko minijaturnog slikarstva do arhitekture, gdje je igrao središnju ulogu u razumijevanju odnosa svjetlosti s prostorom u islamskoj svetoj arhitekturi. Neka od najvećih djela islamske metafizike, poput već spomenutog Gazalijevog djela ili Mulla Sadraovog tumačenja ovog ajeta, potvrđuju središnji značaj ovog ajeta u islamskom mišljenju, baš kao što mnoga djela arhitekture i slikarstva pružaju dokaze o njegovoj važnosti za islamsku umjetnost. Ovaj ajet, tako često navođen u svakodnevnom životu muslimana, imao je utjecaja u određivanju, zajedno s nekim drugim kur'anskim ajetima, općih stanovišta i tankočutnosti muslimana spram svjetlosti te njezinog uvijek prisutnog duhovnog i psihološkog upliva u dušu.

Dodatak – ostali prijevodi s naših prostora

Ali Riza Karabeg: *Bog je svjetlost nebesa i zemlje. Ta je svjetlost kao slijepi prozor u kome se nalazi velika svjetiljka u staklu. To staklo daje svjetlost kao zvijezda; ta svjetiljka se žeže uljem blagoslovnoga drveta maslinova koje nije ni istočno ni zapadno, čije se ulje blista baš i kad ga vatra ne dodirne. Ta je svjetlost pojačana svjetlošću nad svjetlostima. Bog vodi svojoj svjetlosti onoga koga On hoće, a ljudima izlaže primjere. Bog zna sve stvari (ovo je primjerom izrečeno da je Bog izvor i odraz svih stvorenja).*

Besim Korkut: *Allah je izvor svjetlosti nebesa i Zemlje! Primjer svjetlosti Njegove je udubina u zidu u kojoj je svjetiljka, svjetiljka je u kandilju, a kandilj je kao zvijezda blistava koja se užiče blagoslovljenim drvetom maslinovim, i istočnim i zapadnim, čije ulje gotovo da sija kad ga vatra ne dotakne; sama svjetlost nad svjetlošću! Allah vodi ka svjetlosti Svojoj onoga koga On hoće. Allah navodi primjere ljudima, Allah sve dobro zna.*

Enes Karić: *Allah je svjetlost nebesa i Zemlje! Primjer je svjetlosti Njegove kao niša u kojoj svjetiljka je! A svjetiljka je u staklenici, a*

staklenica kao zvijezda bliješteća koja se pali s blagoslovljenog drveta maslinova, ni istočno-ga, ni zapadnoga! Ulje njegovo gotovo da sija, premda ga vatra nije ni dotakla! Svjetlost nad svjetlom! Allah upućuje svjetlosti Svojoj koga On hoće i Allah navodi ljudima primjere Svoje, a Allah zbilja zna svaku stvar.

Esad Duraković: Allah je svjetlost Nebesa i Zemlje; kao primjer Njegove svjetlosti jest udubina u kojoj se svjetiljka nalazi, svjetiljka je u staklenici, a staklenica – nalikuje blistavoj zvijezdi koja se od blagoslovljenog – ni istočnog ni zapadnog – maslinovog drveta pali, čije ulje gotovo da sija premda ga vatra ne dohvati; to je jedna Svjetlost iznad svake svjetlosti; koga hoće Allah navodi ka Svojoj Svjetlosti, i primjere ljudima Allah navodi, a Allah je Sveznajući.

Miho Ljubičević: Бог је свјетлост небеса и земље. Та је свјетлост као огњиште на којем се налази зубља, зубља смјештена у скленик, скленик подобан сјајној звијезди; та зубља зажиже се уљем благословенога дрвета једне маслине која није ни источна ни западна и чије уље блиста, баш и кад га ватра не додирне. То је свјетлост за свјетлошћу. Бог води ка свјетлости онога којег он хоће, и људима предлаже приповијести; јер он зна све.

Muhamed Mehanović: Allah je svjetlo nebesa i Zemlje! Primjer svjetla Njegova je kao udubina u kojoj je fitilj kandilja; fitilj je u staklenki, a staklenka je kao zvijezda blistava; užiče se blagoslovljenim drvetom maslinovim, ni istočnim ni zapadnim, čije ulje gotovo da sija kad ga vatra i ne dotakne; sama svjetlost iznad

svjetlosti! Allah vodi ka svjetlosti Svojoj onoga koga On hoće. Allah navodi primjere ljudima, Allah sve dobro zna.

Muhammed Pandža i Džemaluddin Čaušević: Bog svjetlost (daje) nebesima i Zemlji. Svjetlo Njegovo (u srcu pravog vjernika) je kao svjetiljka, u kojoj buktinja (gori). Svjetiljka je u staklu brušenom. A staklo je kao zvijezda, koja svijetli i svijetle zrake razasipa. Gori i bukti iz blagoslovljenog drveta maslinovog, koje nije ni istočno, a ni zapadno. Ulje njezino svijetli i gori iako ga nije vatra dohvatala. To je svjetlost nad svjetlom. Upućuje Bog svjetlu Svoome koga On hoće. I iznosi Allah primjere ljudima. Bog svaku stvar potpuno i savršeno poznaje.

Mustafa Mlivo: Allah je Svjetlost nebesa i Zemlje! Primjer svjetla Njegovog je kao udubina, u njoj svjetiljka, svjetiljka u staklu, staklo – kao da je ono zvijezda blistava; pali se od drveta blagoslovljenog, masline, ne istočne, niti zapadne. Gotovo da ulje njegovo zasija, a da ga vatra ne dotakne. Svjetlost nad svjetlošću! Allah vodi svjetlu svom koga hoće i Allah navodi primjere ljudima, a Allah je o svakoj stvari Znalac.

Nurko Karaman: Bog je svjetlo nebesa i Zemlje! Njegovo svjetlo je poput niše u kojoj je svjetiljka. Svjetiljka se nalazi u jednoj staklenici. Staklenka je poput blistave zvijezde koja se napaja gorivom od blagoslovljena maslinova drveta, koje nije ni istočno ni zapadno, i čije ulje gotovo da sija makar ga i ne dotakla vatra. Svjetlo na svjetlu! Bog vodi Svoome svjetlu onoga ko(ga) hoće i Bog navodi ljudima primjere, i Bog sve dobro zna.

Abstract

The translation and commentary of the Ayat al-Nūr (The verse of Light) in the work *The Study Quran*

The translator and author of the commentary Caner K. Dagli

In 2015, a new translation and commentary of Quran in English was published under the title *The Study Quran: A New Translation and Commentary*. The total number of pages of this remarkable work is more than two thousand, and it includes the introduction that

precedes the translation and commentary written by the editor in chief Sayyed Hossain Nasr, the translation and commentary, fifteen essays by internationally recognized scholars that cover almost all the topics relevant for going through the Quranic contents, three appendixes, biographies of the commentators, index and maps. The aforementioned editor Nasr has worked on this book for ten years together with the editorial board that was composed of scholars – American Muslims who obtained their Ph.D. degrees in Islamic studies at leading American universities and who have extensive experience of the Islamic world and profound knowledge of traditional Islamic sciences, i.e. the classical Arabic language. A numerous works of traditional commentators of the Quran, both Sunny and Shiite, have been included in the commentary, while the editors left out works which did not fit into the long tradition of the commentary of God's Word. In addition, works by non-Muslim researchers and orientalists have been excluded simply because they do not accept Quran as God's revelation. From the aforementioned work, this paper provides the translation and commentary of the Ayat al-Nūr – one of the best known and most red Quranic chapters, which was interpreted metaphysically, cosmologically, cosmogonically, epistemologically and psychologically, whereby it has had a huge impact on Islamic art and architecture.

Keywords: The Qur'an, the Verse of Light, the translation